

AKTUALNI JEZIKOVNI NAČINI IZRAŽANJA V SLOVENŠČINI: SKLAPLJANJE KOT NARAVNI IN AKTUALNI ODRAZ NEPRETRGANOSTI GOVORA V NAREČNEM IN KNJIŽNEM JEZIKU

Andreja ŽELE

Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana
e-mail: andreja.zele@ff.uni-lj.si

IZVLEČEK

Skapljanje je aktualiziran in jezikovnosistemsko neobremenjen način ubesedovanja v smislu neposrednega spajanja besed v govoru, ki brez pretvorbno-tvorbne procesa omogoča nove sklope z novo poenobesedeno skladenjskopomensko kvaliteto, ki navadno izraža lastnostno okoliščino v vlogi nesklonljivih prilastkov in prislovnih določil načina. Sklopi vsaj posredno poudarjajo vlogo govornega jezika in skapljanje kot aktualni sprotni izraz nepretrganosti govora omogoča povezovanje sistemkega in nesistemkega v jeziku v t. i. aktualno prožno sistemkost.

Ključne besede: skapljanje, govorni jezik, sistemsko in nesistemsko v jeziku, prožna sistemkost

LE ATTUALI MODALITÀ LINGUISTICHE NELLO SLOVENO: LA GIUSTAPPOSIZIONE COME ESPRESSIONE NATURALE E ATTUALE DELLA NATURA ININTERROTTA DEL PARLATO DIALETTALE E STANDARD

SINTESI

La giustapposizione è un metodo di verbalizzazione attualizzato e non vincolato dal punto di vista del sistema linguistico, in base al quale nel linguaggio parlato le parole vengono unite direttamente senza alcun processo generativo-trasformazionale, formando così nuovi lessemi con caratteristiche sintattico-semantiche unverbizzate che solitamente esprimono una circostanza qualificativa in funzione di attributo invariabile e complemento di modo. Le giustapposizioni mettono quantomeno indirettamente in evidenza il ruolo della lingua parlata; il processo di giustapposizione come espressione attuale in tempo reale della natura ininterrotta del parlato permette di collegare i componenti sistemici e non sistemici della lingua in una cosiddetta flessibilità del sistema linguistico.

Parole chiave: giustapposizione, lingua parlata, elementi sistemici e non sistemici della lingua, flessibilità del sistema linguistico

Svojemu profesorju Tinetu Logarju, ki mi je pomagal dodatno osmisliti lastno narečje in narečni govor.

Vsako ponovno obravnavanje narečnega govora vedno znova prepriča, kako koristno in praktično hkrati je lahko pri raziskovanju posameznih jezikovnih pojavov v knjižnem jeziku iskati potrditve tudi v (po možnosti svojem) narečju. Večje uzaveščanje lastne narečne govorice pa pripomore tudi k boljši in natančnejši jezikovni uporabi sploh, tudi v smislu *Jezik ja majhna prata, ma duóbru uošláta*. Tu so primerjalno s knjižno slovenščino navajani zgledi iz mojega pivškega govora (iz Pivke oz. nekdanjega Št. Petra na Krasu).¹

SKLAPLJANJE KOT AKTUALIZIRAN IN JEZIKOVNOSISTEMSKO NEOBREMENJEN NAČIN UBESEDOVANJA

Večina si nobenega jezikovnega sistema, niti narečja niti knjižnega jezika, ne uzavešči v tolikšni meri, da bi ju lahko povsem suvereno uporabljali v govorni in pisni obliki in v različnih besedilnih tipih.² Govor še najbolj neposredno povezuje oba sistema in hkrati vzpostavlja bližnjico v nesistemsko pogovarjalnost – zlasti narečni govor je neke vrste samoniklo izhodišče vsakega izmed nas. In ravno sklop kot govorno-pisna prvina povezuje govor in jezik, tj. nesistemskost s sistemskostjo. Sklop lahko obravnavamo kot priložnostno poenobesedenje nekega dela nepretrganega govora in zato kot novo pomensko-zgradbeno prvino.

Sklapljanje kot aktualiziran in jezikovnosistemsko neobremenjen način ubesedovanja v smislu neposrednega spajanja besed v govoru oz. iz govora vsaj posredno poudarja vlogo govornega jezika in kot aktualni sprotni izraz nepretrganosti govora hkrati omogoča povezovanje sistemskega in nesistemskega v jeziku v t. i. aktualno prožno sistemskost. Z vidika jezikovnega sistema lahko sklopi v proces upovedovanja uvajajo tudi nekakšno nelinearno medpropozicijskost oz. vzporedno propozicijskost, saj jih lahko obravnavamo tudi kot neke vrste strnjeno sosporočilo.

Sklopi so v slovenskem leksikalnem sistemu samostojna in tvorbeno nepredvidljiva besedotvorna vrsta – nastanejo oz. tvorijo se iz zaporednih enakovrednih

sestavin govora in njihova skladenjska razmerja so poljubna, spontana in zato nepredvidljiva.³ Ravno zaradi spontanosti in nepredvidljivosti sestavin lahko govorimo o stilno zaznamovani besedotvorni vrsti.⁴ Sklapljanje brez pretvorbene-tvorbenega procesa in kot odraz zgolj neposrednega spajanja besed v govoru omogoča vedno nove sklope z novo poenobesedeno skladenjskopomensko kvaliteto, tako v stavčni povedi najpogosteje izražajo lastnostne okoliščine v vlogi nesklonljivih prilastkov, povedkovih določil in prislovnih določil načina, besednovrstno pa so to najpogosteje pridevniki, prislovi, členki ali medmeti. Zaradi vsega naštetega se sklope lahko obravnava tudi kot novo jeziko(slo)vno pojavnost oz. kvaliteto, ki v povedih in besedilih lahko označujejo tudi nepropozicijska naklonska razmerja;⁵ slednja na stavčni oz. besedilni ravni pogosto ubesedujejo sklopni členki in medmeti. Sklopni členki in medmeti kot besedilni aktualizatorji lahko temeljni predstavitevni nameri dodajo še komunikacijsko namero; aktualnostno združujejo vse tri pomenske sestavine povedi, tj. propozicijsko, naklonsko in kontekstno, kar omogoča neposredni prehod oz. povezavo z besedilom.⁶

Pri sklopih lahko govorimo o hkratni besedni in besedilni vrednosti.

Aktualizirano sklapljanje

Aktualizirano (priložnostno) sklapljanje kot eden izmed naravnih in živih govornih in pisnih konkretizacij je del vsakdanjega praktičnega sporazumevanja, kar se tako govorno kot pisno najočitneje odraža v oglaševanju – razvila se je že posebna mobitelova govorica, ki je ravno zaradi oglaševanja zastopana bolj v pisni kot govorni obliki. Že nekaj let aktualni pisni zglede Mobilne oglaševalske govorice je *Še bolj dabest Džabest! Itak. Z novo Nokia 5220 Xpress Music pa je Itak Džabest odslej še bolj dabest!*; začel se je oglaševati med drugim tudi v Slovenskih novicah leta 2008. Sklapljanje je že zaradi načina psevdotvorjenja stilno opazno, ta opaznost pa se lahko čez čas izgubi, na kar vpliva izguba avtorske ali celo postopna večavtorske in razširjenosti rabe, npr. tip *ničkoliko, čezinčez* (Stramljič Breznik, 2003; Logar, 2004).

Danes se v vsakdanji pogovarjalni rabi že kar prakticira razmerje med prostim govorjenjem in bese-

1 V tem prispevku je uporabljeno gradivo iz moje zbirke narečnih besedil (Žele, 1996) in gradivo iz narečne kartoteke Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.

2 Osnovno informacijo in osnovno jezikoslovno izrazje v zvezi s tovrstnimi, predvsem jezikovnozvrstnimi, vprašanji dobimo že v Slovenski slovnici J. Toporišiča ('1976, '2000, 13–35, 126–129).

3 Skupne besedotvorne lastnosti sklopov so: a) končniška homonimnost sklopnih medpon in pripon in odsotnost medponskega obrazila, b) številčna nerelevantnost in pomenska ter oblikovna samostojnost predmetnopomenskih besed, c) pretvorbena enakost vseh besed (Vidovič Muha, 1988, 32).

4 V sodobnejšem slovenskem jezikoslovju se sklopi med drugim omenjajo tudi kot pojav besedotvorne stilistike.

5 Naklonskost oz. nasklonska razmerja so obravnavana kot bistvena nepropozicijska nadgradnja govornega ali zapisanega sporočila.

6 Pri izražanju naklonske je po pričakovanju največ naklonskih sklopnih členkov, saj je naklonskost v procesu upovedovanja njihova prvotna vloga: *Kdor ne najde nobene povezave, se seveda moti* (s prevladujočo pomensko sestavino (PS) 'čustvenosti'), *Vrata bodo seveda odklenjena* (s prevladujočo PS 'pritrevanja'), *Bržkone so to pobožne želje nekaterih ljudi* (s prevladujočo PS 'verjetnosti'), *To je pravzaprav njena edina sreča* (s prevladujočo PS 'domneve'), *Pravzaprav sem ti hotel povedati nekaj veselega* (s prevladujočo PS 'zadržka'), o tem J. Toporišič (1991).

dotvorno-izraznimi uresničitvami, ki se tudi zapisujejo, tipa *pica datekap*, *bar Bikofe*, *mim'grede kafe*, *malica k'rneki*, *čistomimo/čistbrezveze zabava*, *ortounulo mobi*, *dofula ponudba*, *unulo pripravljen*, *paket trizame*, *tvojihpetminut agencija*, *nočindan trgovina*, *biti mim'stvar* ipd. Tovrstne prilastkovno uporabljane sklope lahko že zaradi načina tvorbe vsaj izvorno obravnavamo naprej kot priložnostnice, ki prvenstveno označujejo lastnostne okoliščine in je njihova uporabna trajnost čisto praktično vezana na trajnost konkretne dejavnosti in predmetnosti, ki jo poimenujejo.

Sklapljanje lahko poteka na ravni besedne zveze (*mim'grede kafe*, *kvatebriga bend*) ali stavka (*Bikofe*, *Itak.si*, *Simobil*, *Taklemamo*, *Celhalozanič*). Danes pa vse pogosteje poteka sklapljanje krnov, katerih nastajanje prav tako ni predvidljivo – tudi sklopljeni krni kažejo veliko ustvarjalne svobode in izvirnosti. Zbrano gradivo je mogoče družiti v dve skupini: a) tvorjenka nastane s sklapljanjem krna in cele besede ali dveh krnov, ki ohranjata prepoznavna dela obeh besed iz besedne zveze; npr. novotvorjenka pa lahko ima še prvino zvočnega slikanja – rime, npr. *multikulti* (< *multikulturen*), *urboturbo* (< *urbani turbofolk*), b) pri sklopljenih krnih gre za prekrivanje v posameznih črkovnih sklopih kot presečnih množicah (prekrivni del je označen krepko), npr. sklop v zvezi *mobitelova itak džabest ponudba*

Narečna govorica oz. krajevni govor

Navadno smo prvotno nosilci določenega narečja oz. krajevnega govora ali govora določenega urbanega središča in šele drugotni priučeni govorniki in uporabniki standardizirane knjižne slovenščine, in živa raba narečja, vsaj določena narečna leksika in delno skladnja, se ohranja tudi v živih aktualnih sklopih. To omogočajo ravno tipične lastnosti sklopa, kot so v rabi izkazana skladijska ustaljenost, strnjjenost in nepretrganost sklopnih sestavin, vse neposredno iz govora. Kljub priložnostnemu neposrednemu spajanju besed iz govora se v rabi potrjujeta določena leksemska in skladijska ustaljenost, ki posledično omogočata ohranjanje tako določene narečne leksike kot specifičnih narečnih skladijskih razmerij oz. zvez.

Najtipičnejši sklopi v narečni govorici, v tem prispevku v pivškem govoru, so v nadaljevanju naštetih z besednovrstnega in skladijskega vidika.⁷

Z besednovrstnega in besednozveznega vidika so tipični sklopi kot *javáse*, *jamat zamár*, *jamat nauočéh*, *nèkáne*, *načnúcan*, *duóbrustujéč*, *glíhče*, *k'rnéki*, *k'rtakú*,

ceykažín, *pohahój*, *načkú*, *načkútku*, *tamnačtamnač*, *kákmičjémi*, *úndán*, *ánapupedán*, *áncéjt*, *kjélijes*, *zadnjava*, *uodzmírej* ipd.

Pogosti so sklopi v vlogi nesklonljivih prilastkov ali obpovedkovih lastnostnih okoliščin, npr. *bət ceykažín*, *bət pohahój*, *bət pərvuóli*, *bət pərbesédi*, *bət nauodnač*, *bət nərtabúše*, *bət duóbrustuječ*, *bət nauočéh*, *bət səssjəbe*, *ne bət načúódtəga*, *jat narúóke*, *bət usáksjəbi*, *bət bəl maríjəhsjəbi*, *jamət faču na júhuhu*, *narjést stópuótojo*, *narjést natašče*, *žəvat kjéuéndán*, *jaərat déjgadéjga*, *se razume sámunasjəbi* ipd.

Z stavčnega vidika so tipični sklopi kot *béjžibéjži*, *húódiyhúódi*, *néjuštáti*, *kakusežekliče*, *déjmorjéč*, *dúvéj*, *búhvéjkáj*, *kakúsežerjéče*, *kakúb'serjéklu*, *kisíkiténéj*, *pakájčéš*, *kájpade*, *kúdábí*, *madanébi*, *túpatú* ipd.

Sklopi oz. sklapljanje poljubnih besed neposredno iz nepretrganega govora v novo poenobesedeno skladijskopomensko kvaliteto, ki najpogosteje dopolnilno lastnostno označuje predmetnost in pojavnost, posledično omogočajo prevlado drugotnih lastnostnih okoliščin tipa *tjavendan* oz. *kjeuendan* nasproti prvotnim prostorsko-časovnim okoliščinam tipa *zadné* oz. *zadnjava*.

Vloga narečne skladnje pri skladijski in besedotvorni prožnosti jezika

Primerjava skladnje knjižne slovenščine z narečno skladnjo natančneje pokaže, pri katere vrste glagolih lahko njihova pomenskosestavinska omogoča in hkrati dopušča izpust za sporočilo neobveznih udeležencev v potencialnih udeleženskih vlogah. Pri upovedovanju mojega pivškega govora⁸ je npr. zgradba prostostavčne povedi ista kot v knjižni slovenščini.⁹

Primarna in prevladujoča govorna vloga pa v ospredje postavlja obvestilno polno in vplivajsko učinkovito sporočilo z obvezno aktualnostno členitvijo. Vse naštetje je dobra skladijska zasnova tudi za aktualne tvorbeno enostavne pojave kot je sklapljanje, medtem ko sestavljanje in zlaganje ostajata tvorbeno-pretvorbeno procesa knjižne slovenščine.

V narečnem govoru se jasneje razkriva različna skladijskopomenska raba predvsem glagolskih primitivov kot *biti*, *delati/narediti*, *imeti*, *dati*, *iti/priti* in predložnomorfemskih glagolov, ki vodijo v ustaljene stave in frazemske (v enojnih oklepajih je pri nekaterih tudi pomenska razlaga): *bət pər nəh na hrani* 'se hraniti pri njih', *bət na dobički* 'imeti dobiček', *bət usəh muh púuhan* 'biti zvit, prebrisan', *bət pu streli* 'biti navihan', *Málu u stráhi bət nə škuódi* 'Malo bati se ne škodi', *bət*

⁷ V tem prispevku so v poševnem tisku poenoteno povzeti zapisi narečnega krajevnega govora v lokalnih časopisih Pivške novice, Javorov list (tovarniško glasilo) in Prestop (glasilo občin Postojna in Pivka), slednja dva zadnjih sedem let ne izhajata več. Poenostavljeni narečni zapisi niso komentirani, ker je težišče obravnave na leksikalnih in skladijskih vprašanjih.

⁸ To besedno zvezo v svojih strokovnih in znanstvenih razpravah uporabljata tako J. Rigler (1963, 16) kot R. Kolarič (1959, 42–47).

⁹ To je ugotovil že R. Kolarič (1959, 43), ko je zapisal, da »osnovni način oblikovanja stavkov, zlasti prostih, seve ni bistveno drugačen, kakor je v sodobnem pismenem jeziku«. Za skladnjo severovzhodnih slovenskih narečij pa je Z. Zorko (1995, 48) še ugotovila – kar pa lahko posplošimo, da prevladujejo eno- in dvodelne enostavne povedi, da je veliko pastavčnih tvorbov, vrivkov in razpoloženskih medmetov.

duóbru stojáč 'biti bogat', *bət u tréjəh* 'bili trije', *bət hud* za *pət šnopəc* 'Zelo rad pije žganje', *Pa šjə léjpu jə blu* za *vit*, *Nej čistu tapráu* 'Ni čisto pri zdravi pameti', *Nej u štati tu spjelət* 'Ni sposoben to narediti', *Mi nej prijévəč pər srci* 'Ga nimam preveč rad', *U strahi se nə smej bət*, *Jə use zastuəjn* 'Nič ne pomaga'; *Suo si dejlali kratek cejt*, *Hautmən jə prjəc narjədu apél* 'Stotnik je takoj sklical zbor'; *Tudi pər nəš jəmajo navado rjēc ...*, *Nejkej dni jəmət pjətlərja na hrani* 'Nekaj dni hraniti berača', *Kraške kuhnje suə imejle uognišča*, *Nej jəmu kej za jəst* 'Ni imel ničesar za jesti', *Nej jəmu təh besed zamá* 'Ni upošteval teh besed', *Jəmət kej za puvjəčət* 'hoteti povečati kaj'; *Dət kuomi vesjəlje* 'razveseliti koga', *Dət část búhci* 'skleniti roke pri molitvi', *déjmo rječ* 'na primer', *Mi nej dalu mira* 'Bil je radoveden', *Juəžək je dau duól* 'Jožek je popustil'; *Jət h nuogam* 'Iti peš', *Nəč nə grjə prou poceni skuzi*, *Mi grjə rejs nekəm usjé na ruoko*, *Jəm nej šlu uod ruk* 'Jim ni uspevalo', *Huódat u úk* 'Hoditi se učiti', *Huodət pu vəsi áđən k drugmi*, *Duóskrət se jə slabu pəršlu skuzi* 'Dostikrat se je slabo končalo', *Usakmi pa rejs nə grjə vjərvət* 'Vsakemu pa se res ne sme verjeti' ipd.

Pogoste stalne stave povzročajo tudi oslabljeni skladenjski pomen določenih glagolov: *Dejla žəvət*; *Suə imejli žjəhto*, *Ga jəmajo u časti*, *Če jəmət čast*, *Jəma jəh u gostejh*; *Jə uzeu za hudu*, *Mi jə dau eno cabado*, *Se drži čubəstu*; *jəgrət na bubən*; *Nej lepu prešjərnost ugánjət*; *Gmajni pa se rjěče Platšniki*, *Təmi se rječé tudi drugi mrak*; *znət povéjđət* 'se še spomniti', *Suə znali besede šjə dərgáči zasúkət* 'So znali še drugače povedati'; *Stjəza jezək*; *Ki use suə uójsko slúžli*, *Duóskrət se jə slabu pəršlu skuzi* 'Dostikrat se je slabo končalo' ipd.; ali pa širijo pomenje že tako širokopomenskih glagolov, npr. *dejlət se štədírənga*, *pərpráut du sméjha* 'spraviti v dobro voljo', *udárt pu klubásəh* 'začeti jesti klobase', *uódbət pər plači* 'odšteti od plače' ipd.

Glagoli z oslabljenim skladenjskim pomenom, npr. *kúmarno se držət* 'držati se kisló', *Nə vela duósti* 'Ni dosti vreden', uvajajo pogosto oz. za narečni govor kar tipično povedkovodoločilno rabo. Prav sklopi navadno izražajo okrnjeno povedje, ki je besednovrstno členek v povedkovodoločilni rabi, npr. *Uon jə en tak douhcejt*, *Jə bəu tak pohahuoj* ipd. Povedkovodoločilno rabo in posredno povedek potrjujejo istopomenske povedi tipa *Jə domišlou* – *Se zazdí*, *On je vseveden* – *Uon use vej*, kjer je zložen povedek z vezjo in pridevnikom lahko sporočilno enakovredno nadomeščen s polnopomenskim glagolom.

Sklopi nakazujejo težnjo po neki ustaljenosti in do neke mere tekmujejo z že uveljavljenimi frazemi, ki so

v narečnih govorih pogosti in živi, npr. *Ga zmirej jemlje uən* 'Ga vedno rešuje', *Nejsuə se pəstíli jəmət za nuórca*, *Se mi jə zafəržmágalu* 'Zameril je', *Se zazdí*, *Se podərži* 'Se pohvali', *pərduóbət na glasi* 'postati znan', *Te nə pəstí z vída* 'Ti sledi', *ozírət se na kej* 'upoštevati kaj', *slíšət səs prve ruóke* 'slišati neposredno od udeleženca', *Se muore člouk zmirej sámu náse zanjést* 'Človek lahko samo sebi zaupa', *se dəržəət doma* 'rad biti doma' ipd.

Skladenjskobesedotvorni vidik

Pomenskoskladenjsko razvezane zveze, ki v narečnem govoru predstavljajo ustaljeni niz elementarnejših in navadno netvorjenih besed, so v knjižni slovenščini pomensko- in strukturnoskladenjsko nadomestljive z enobesednimi leksemi, ki so večinoma sestavljenke ali zloženke: *Se razume sámu pu sjébi* 'Je samoumevno', *Dejmo rječ*, *də jə blu taku* 'Recimo, da je bilo tako', *dət kuomi vesjəlje* 'razveseliti koga', *Grjə súnce duól* 'Sonce zahaja', *Se jə šje use kusílu na ruóke* 'Se je vse ročno kosilo', *Use dejla na suojo ruoko* 'Je samosvojsvojeglav'.

Če pa v narečju že so tvorjenke, so pričakovano najpogostejše glagolske tvorjenke, in sicer sestavljenke, izpeljanke iz predložne zveze in modifikacijske izpeljanke. Metonimični premiki v prenesenem pomenu 'največje količine/mere' so posebej pogosti pri predponskem obrazilu *na-*: *Nu*, *zdej si se jə nabalínou*, *Se ga jə nasarkou*, *Grjəmo (na)repkət krompir pu naší niví*. Hkrati ima v teh primerih predponsko obrazilo *na-* tudi naklonsko vlogo besedotvornega sredstva stopnjevitosti. Časovnost oz. dokončnost procesa/dejanja, izražena s predponskim obrazilom *z-/s-*, je še dodatno poudarjena s prislovom *popolnoma* v npr. *Jə popolnoma spéjšou*. Besedotvorna posebnost mojega narečnega govora so modifikacijske izpeljanke, npr. *Suə ga vidéjvali na sejmi*, *Jə pousuəd zmrzávalu*, *Se jə hodéjvalu kjə usak edíni dan*, *Tu jə pər nəš uod nekdej taku bivalu*.¹⁰

ZA SKLEP

Ravno s svojo zaktualizirano ubesedovalno nepredvidljivostjo oz. spontanostjo in izrazijsko živostjo so sklopi lahko sprotna govorno-pisna uresničitev bodisi splošnopogovarjalnega standardiziranega jezika ali določenega narečja oz. krajevnega govora bodisi knjižne slovenščine. Kot prvine besedotvorne stilistike vključujejo in hkrati uvajajo tudi naklonskost in so del tako besedotvorja kot besedilotvorja; zaradi žive vloge tako v govoru kot v jeziku pa so tudi tipične prvine t. i. aktualne prožne sistemskosti jezika.

10 Na rabo priponskih obrazil *-évati* in *-avati* kot pivško besedotvorno zanimivost opozarja že F. Miklošič (1881, 84–85): »/.../ prišla je tudi jezikoznanska znamenitost na dan, da se nahaja po nekaterih notranjskih krajih: v Senožečah, na Pivki, na Krasu itd., pa tudi po Istri še dan danes tako imenovanih »ponavljajavnih glagolov«, kakoršni so: *košévati* (kosíti), *brušévati* (brusiti), *hodévati* (hoditi) itd., ki pa so po drugih slovenskih krajih potihnili že davno s ponavljajavnim glagolom »bivati« vred /.../.« Tovrstne glagole pri obravnavi vrst glagolskega dejanja J. Toporišič (*2000, 352) uvršča med »glagole s sopomenom dejanja navade«, ki so se uporabljali v 19. stoletju.

THE CURRENT MODES OF EXPRESSION IN SLOVENIAN: JUXTAPOSITION AS A NATURAL AND TOPICAL REFLECTION OF THE CONTINUITY OF SPEECH IN BOTH DIALECT AND STANDARD LITERARY LANGUAGE

Andreja ŽELE

University of Ljubljana, Faculty of Arts, Aškerčeva 2, 1000 Ljubljana, Slovenia
e-mail: andreja.zele@ff.uni-lj.si

SUMMARY

Juxtaposition is becoming more and more of interest as a topical, i.e. living reflection of speech and simultaneously also as a reflection of the continuity of speech connecting the systemic and the non-systemic levels of language into a so-called topical flexible systemisation. Juxtaposed compounds at least indirectly stress the role of the spoken language; topical juxtaposition of words taken directly from speech is the most direct and least demanding transformation of the spoken form into the written one. Juxtaposed compounds are therefore the most basic spoken-written manifestations of language, which because of their characteristics (or in part also because of them) can act as a non-systemic link between individual systems (e.g. between the dialect and the standard form of the language) and also between the system and the non-system, i.e. between the dialect or standard language and for instance local vernacular. In addition, it is also our partly inherent and partly acquired linguistic competence that enables us to treat topical juxtaposition as flexible systemisation.

Direct speech juxtaposition (i.e. juxtaposing words that come directly from the spoken language) turns occasional quasi-derivations into a more frequent indicator of topical, i.e. interested prompt wording and simultaneous liberal non-systemic quasi-derivation, which during speech merely juxtaposes spoken and written successive words or unifies them into a new single word expressing new linguistic characteristics such as lack of declination in the new syntactic-semantic role of the word. The unpredictable or random possibilities of juxtaposing random words into a new single word with new syntactic and semantic qualities consequently enable the domination of secondary qualitative circumstances of the type kjeuendan in opposition to primary spatial-temporal circumstances of the type zadnjava. In this manner one frequently encounters juxtaposed compounds in the role of indeclinable modifiers or adverbial phrases of manner, e.g. p'rbesedi, dūobrustuječ, kakusežekliče, naučeh, usakhsjəbi, kajpade, kudabi etc.

It is precisely this topical wording unpredictability or spontaneity and expressive liveliness that makes juxtaposed compounds a prompt spoken-written realisation of either general spoken standard language or a particular dialect (or the local vernacular's version of standard Slovenian).

Keywords: juxtaposition, spoken language, systemic and non-systemic levels of language, flexible systemisation

VIRI IN LITERATURA

Javorov list (JL). Glasilo firme Javor Pivka d.d.. Pivka, 2004, XLIV/1, 2 2005, XLV/1, 2008, XLVIII/1, 2.

Pivške novice (PN). Postojna, Občini Pivka, 2004, V/3, 5, 2005, VI/2.

Prestop (P). Postojna, Občini Pivka, IX/88, 2004, XI/108, 2005, XII/115–116, 118, 2007, XIV/145.

Slovenske novice (SN). Ljubljana, Delo, d. d., 1991–.

Kolarič, R. (1959): O sintaksi pivškega govora. Ljubljana, Razprave II. razreda za filološke in literarne vede, SAZU, 42–47.

Logar, N. (2004): Nove tehnologije in nekateri nesistemiški besedotvorni postopki. V: Kržišnik, E. (ur.): Aktualizacija jezikovnozvrstne teorije na Slovenskem. Obdobja 22. Ljubljana, FF, Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik, 121–132.

Miklošič, F. (1881): Slovensko berilo za osmi gimnazijski razred. Dunaj.

Narečna kartoteka Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Ljubljana.

Rigler, J. (1963): Južnonotranjski govori. Ljubljana, Razprave II. razreda za filološke in literarne vede, SAZU.

Stramljič Breznik, I. (2003): Besedotvorna tipologija novonastalega besedja s področja mobilne telefonije. Slavistična revija, 51, posebna št., 105–118.

Toporišič, J. (1976, 2000): Slovenska slovnica. Prva in četrta prenovljena in razširjena izdaja. Maribor, Obzorja.

Toporišič, J. (1991): Členki in njihovi stavčni ustrezniki. V: Seminar slovenskega jezika, literature in kulture (Zbornik predavanj). Ljubljana, Filozofska fakulteta, 3–16.

Vidovič Muha, A. (1988): Slovensko skladijsko besedotvorje ob primerih zloženek (SSB). Ljubljana, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Partizanska knjiga.

Zorko, Z. (1995): Besedni red v severovzhodnih slovenskih narečjih. V: Zbornik Slavističnega društva Slovenije 4. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo in šport, 47–55.

Žele, A. (1996): Kaku so živejli in si dejlali kratek cejt. Kratke štorije s Pivškega. Zbirka glasovi 12. Ljubljana, Kmečki glas.